

Land van Ons: Natuurvriendelijke landbouw op de Onner Esch

Tekst en foto's: Gerjan Navis

Inleiding

Zoals al te lezen viel in de nieuwsbrief van mei jl, heeft de coöperatie Land van Ons op de Onner Esch een landbouwgebied van 26 hectare aangekocht. Land van Ons is een coöperatie met als doel herstel van landschap en biodiversiteit in landbouwgebieden. De coöperatie zoekt en koopt landbouwpercelen, verspreid door Nederland, met de ingelegde gelden van de deelnemers, en geeft die uit in pacht aan boeren die biodiversiteitsvriendelijk willen boeren. Land van Ons is, sinds de oprichting in 2019, snel gegroeid naar nu ruim 14.000 leden, en heeft inmiddels zo'n 170 hectare landbouwgrond in bezit. De filosofie is simpel. Zo'n 60 % van de grond in Nederland is landbouwgrond. In het verleden was dat een belangrijke bron van biodiversiteit en dat zou het ook weer moeten worden. Versterk de natuur door landbouw en landbouwgrond weer in harmonie te brengen met de natuur, dat is de benadering. En niet wachten op andere partijen, maar zelf aanpakken.

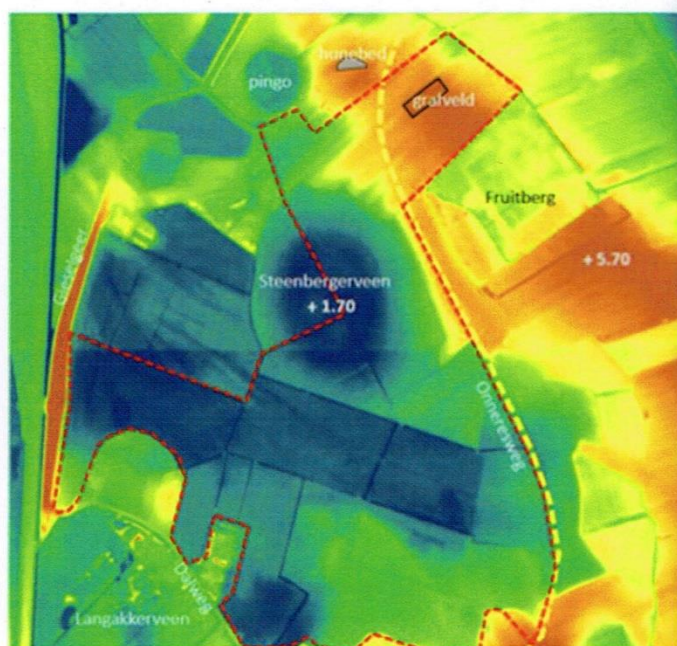
Land van Ons richt zich dus niet op natuurgebieden. Wel kijkt men bij het zoeken naar percelen naar de ligging ten opzichte van natuurgebieden. Als een landbouwperceel tegen (kleine) natuurgebieden aan ligt of tussen verschillende natuurgebieden, kan natuurwinst ter plaatse ook voor die omliggende natuurgebieden waardevol zijn, bijvoorbeeld door extra foeragemogelijkheden voor vogels of door een rol als verbindingszone. De percelen op de Onner Esch, gelegen tussen Appelbergen en de Onnerpolder, zijn daarvan een goed voorbeeld. Op de website (<https://landvanons.nl>) is uitgebreide informatie over aanpak en stand van zaken bij Land van Ons te vinden.

Met het perceel op de Onner Esch hebben we nu dus een stukje Land van Ons vlakbij en de herinrichting en het nieuwe gebruik van het gebied zullen hopelijk gunstige ontwikkelingen in gang zetten voor landschap en biodiversiteit. Er zijn verschillende IVN-leden betrokken als vrijwilliger, dus we hebben niet alleen gelegenheid om bij te dragen aan de opbouw van dit gebied, maar ook om op de

eerste rang te zitten bij wat er gebeurt en verandert met landschap en biodiversiteit. Alle redenen om in NZ alvast een eerste update te geven.

Landschap

De Onner Esch is gelegen op de oostflank van de Hondsrug. Er zijn twee zandruggen, met daartussenin een lager gelegen gebied met diverse veentjes, waarvan er één, zo is recent bevestigd met grondboringen, een pingoruïne is. Ook zandafgraving voor aanleg van het nabijgelegen spoorwegemplacement heeft bijgedragen aan de lage gedeelten, zoals af te leiden uit de rechte lijnen op de hoogtekartaart (Figuur 1).

Rechte perceelranden én egale (blauwe) kleur duiden op afgegraven percelen

Figuur 1. Het gebied van Land van Ons (rode stippellijn) op de hoogtekartaart van de Onner Esch, die duidelijk de hoogteverschillen laat zien. De boekweit-akker ligt naast de Fruitberg, oostelijk van de Onneresweg. Bron: Welkom op de Onner Esch

De percelen van Land van Ons waren de afgelopen tientallen jaren in gebruik als grasland, voor beweiding en als hooiland, tot en met het afgelopen voorjaar.

Houtwallen of hagen zijn er op de percelen niet (meer), wel een aantal solitaire bomen, en in de lagere gedeeltes verschillende waterloopjes.

De hoogteverschillen en de bijbehorende variatie in biotoop vormen een prachtige basis voor grotere biodiversiteit, nu en in de toekomst. Ook zorgen ze voor fraaie vergezichten, mede door de omzoming met (oude) boomgroepen in de omliggende gebieden, die ook weer een goede basis vormen voor meer biodiversiteit. Voor gebruik voor de landbouw zijn de hoogteverschillen een uitdaging, waarbij de gevarieerdheid in het landschap je in feite al met zachte drang richting kleinschaligheid stuurt.

Van start: bodemgezondheid, boekweit & biodiversiteit

De afgelopen maanden stonden in het teken van verkenning van het gebied, en er werd een bescheiden start gemaakt met natuurvriendelijke landbouw, met teelt van boekweit op een akker van 2,3 hectare. Bescheiden, omdat het zaaiseizoen al grotendeels voorbij was, maar ook omdat er met de oude eigenaar de afspraak was dat hij het gebied dit seizoen nog kon gebruiken voor beweiding.

Bodemgezondheid

In samenwerking met de Stichting In Goede Aarde werd de bodemgezondheid onderzocht in steekproeven uit de bodem van de hoge (zand) en lager gelegen (veen) delen. Daarin werd het bodemvoedselweb in kaart gebracht op basis van (o.a.) aantal en soorten bacteriën, schimmels, protozoa, en nematoden (aaltjes), en bodemdichtheid. De verhouding tussen schimmels en bacteriën was in alle bodemonsters te laag; een teken van verstoorde bodemgezondheid, die echter met goed beheer wel te herstellen valt, zo concludeert het rapport.

Boekweit: lessen uit Hooghalen en Westerwolde

In mei werd op de twee hectare oostelijk van de Onneresweg boekweit ingezaaid, een van de weinige gewassen die je nog zo laat kunt zaaien. Laat zaaien, na IJsheiligen, is trouwens een must, omdat boekweit absoluut niet tegen nachtvorst kan. Boekweit doet het goed op arme gronden en gedijt zonder kunstmest. Het geeft veel en langdurig nectar: na de hoofdbloei blijft er bloei en dus ook nectar, tot in de nazomer en de herfst, in feite tot aan de oogst (meestal eind augustus) of het invallen van de vorst. Zo is het een rijke nectarbron voor wilde bijen, zweefvliegen en vlinders, de bestuivers die de boekweit zelf ook weer nodig heeft. Het is dus een prima gewas om biodiversiteit te stimuleren en biedt een alternatief voor de intensieve landbouw op arme gronden. Maar hier komt al direct een dilemma: met alleen wilde bestuivers blijft de opbrengst van de boekweit laag omdat er te weinig bloemetjes bestoven worden.

In Hooghalen (ook een perceel van Land van Ons) en in Westerwolde is geëxperimenteerd met het tijdelijk bijplaatsen van een paar kasten met honingbijen. Door de grotere bestuivingscapaciteit is er een veel grotere oogst, wat nodig is om het voor de boer rendabel te maken.

Het risico is echter verdringing van wilde bestuivers, wat natuurlijk niet de bedoeling is. In Westerwolde werden daarom door onderzoekers van de WUR op de boekweit, en op wilde bloemen in de nabijheid bestuivers geteld. Op de wilde bloemen werden alleen wilde bestuivers gevonden.

Daar lijkt dus geen verdringing plaats te vinden: de honingbijen gaan massaal voor de boekweit. Op grond van deze ervaring zijn bij de akker op de Onner Esch gedurende 3 weken 6 bijenkasten geplaatst. Een persoonlijke observatie is, dat de honingbijen massaal aanwezig waren in de buurt van de kasten, maar veel minder aan de overzijde van de akker, waar juist veel wilde bestuivers te zien waren. Het zou interessant zijn om, net als in Westerwolde, in volgende jaren de bestuivers wat systematischer te volgen. De natuur zelf wacht daar niet op, trouwens, maar volgt de aanwezigheid van bestuivers op de voet. Boven de boekweitakker was het, bij gunstige temperaturen, een komen en gaan van jagende libellen, duidelijk meer dan boven de weilanden rondom. En speurend met de telelens was daar ineens een boomvalk, vast geen toeval!

Een wilde bestuiver (hommelbijvlieg) aan het werk op de boekweit

Biodiversiteit

Zo zijn we ongemerkt bij de biodiversiteit aanbeland. De ruimtelijke analyse bij aankoop van het gebied meldt hierover: *“een redelijke diversiteit aan flora en fauna, maar op en in de nabije omgeving van de percelen zijn geen echte bijzonderheden waargenomen”* (Bron: www.waarneming.nl)

Dat klopt, maar op de Onner Esch zag je tot dusverre dan ook zelden iemand met een verrekijker, of op de knieën liggend bij dat ene plantje. Na een paar wandelingen door het gebied (een keer zelfs met de laarzen door de gauw nog even uitgereden drijfmest, brrrr) ontstaat er al een rijker beeld, waarvan de details voor liefhebbers terug te vinden

zijn op waarneming.nl en in de NDDF-verspreidingsatlas. Natuurlijk zijn er grote saaie stukken raaigras, maar in de steilranden, slootranden en veentjes is van alles te vinden. In mei troffen we (onder toezien van een kneutje) bloeiende muizenstaart (*myosurus minimus*) en klein bronkruid op een door koeien opengetrapt stukje tussen twee stukken weiland.

kleinschalige akkerbouw op de hoger gelegen delen (aan weerszijden van de Onneresweg) en verdere vernatting van de lagere delen, maar het precieze hoe en wat zit nog in de pijplijn. Ook voor het in kaart brengen en monitoren van biodiversiteit staan plannen in de steigers. Inbreng en hulp van IVN-ers is daarbij welkom!

De boekweit-akker na het maaien. De boekweit ligt af te rijpen ("op het zwad"), rechts. Op de voorgrond het informatiebord, en links een "bankje" (comfort 1 ster, uitzicht 5 sterren).

Tijdens een nazomerwandeling wagen we ons in het veentje in een ware jungle van waterpeper, diverse soorten tandzaad, zachte duizendknoop, moeraskers, mannagrass, wolfspoot, etc, samen keurig passend in het hokje van de Associatie van Waterpeper en Tandzaad (29Aa1) volgens (Schaminée, Veldgids plantengemeenschappen 2010), met als bijzonderheid een opvallende hoeveelheid riviervandzaad. In een drooggevalle dobbe vinden we waterpostelein en moerasdroogbloem. En het loont om niet alleen naar beneden te kijken: tijdens deze wandeling spotten we ook twee tapuiten.

De boomvalk (twee keer gespot) noemde ik al. Kortom: als je beter kijkt, zie je meer: de eerste verkenningen van de Onner Esch zijn hoopvol: raaigras, ja - maar een raaigraswoestijn: nee! En het kan alleen maar beter worden.

Hoe verder?

Momenteel worden door het perceelteam plannen gemaakt voor inrichting en beheer van het gebied, o.a. op basis van de resultaten van bodemonderzoek en hydrologische analyse. Globaal zal het gaan om

Over de verdere ontwikkelingen zullen we de lezers van NZ op de hoogte houden. En voor wie het met eigen ogen wil zien, is een wandeling over de Onner Esch natuurlijk een aanrader.

Bronnen:

Analyse Bodemvoedselweb Onner Esch. Mei 2021; Stichting In Goede Aarde.
Land van Ons, Webinar Boekweit. 17-11-20; Franke Remerie, Peter Brul
Ruimtelijke Analyse Onner Esch. April 2021; Henk Verschoor
Welkom op de Onner Esch. April 2021; Jan Wittenberg.